

EEN VERDWAALD MENIEZWAMMETJE

Nico & Marjo Dam

Hooischelf 13, 6581 SL Malden

Dam, N. & Dam, M. 2012. A *Nectria* lost between lichens. *Coolia* 55(2): 68–70.

We describe and illustrate recent finds of the lichen parasite *Paranectria oropensis*. In The Netherlands, this species used to be found primarily by lichenologists. Over the past 30 years or so there are about 25 documented observations, but the species is probably much more common. A directed search in January 2012 resulted in more than 40 new sites for it.

Lang leve de kwakkelwinter! Nat, niet te koud, dus de paddenstoelen weten van geen ophouden. Een speciale kans lijken zulke winters te bieden aan paddenstoelen van aan wind en zon blootgestelde standplaatsen. De stammen van levende bomen zijn daar een goed voorbeeld van. Paddenstoelen die daarop groeien, hoog boven de grond, zijn al snel slachtoffer van schrale wind of roosterende zon. Om onder zulke omstandigheden te overleven zijn veel van de betreffende schimmels er op ingericht om tijdens de schaarse perioden met veel regen en weinig zon en wind snel vruchtlichamen en/of sporen te vormen. Vaak gaat het daarbij om mooie, kleine soorten, zoals de schorsmycena's.

Kortom, in zachte, natte winters zoeken wij graag naar paddenstoelen op de schors van levende bomen. Dat levert lang niet altijd paddenstoelen op, natuurlijk, maar er is iets anders dat je wel altijd vindt: korstmossen, die multiculturele samenleving van een schimmel en een alg. Korstmossen determineren is een vak apart, en wij zijn daar niet goed in thuis. Toch zien sommige vermeende korstmossen er wel erg “gewone paddenstoel”-achtig uit, en die gaan dan toch mee naar huis, voor controle. Weggooien kan altijd nog. Aldus geschiedde op 1 januari 2012 met een zwerm oranje stipjes op een nondescript wit viltmatje, het geheel groeiend op de bast van een jonge zomereik. Die stipjes leken meniezwam-achtig, maar dan anders. Zie kader en foto's voor een beschrijving.

***Paranectria oropensis* (Ces.) D. Hawksw. & Piroz.**

Verdwaald meniezwammetje (voorstel voor NL naam)

Collectie ND12001; Roggekamp, Hoge Veluwe, Gld. (186.9; 450.5), 1 januari 2012. Op ongezond uitziend soredieus korstmos dat op de schors van de stam van een jonge Zomereik zat.

Vruchtlichaam een perithecium, ongeveer eivormig met een iets papil-achtig uitgerekte top, $< \frac{1}{2}$ mm diameter, half-ingebed of oppervlakkig groeiend. Buitenkant bedekt met een “spinnenweb” van wittige hyfen op een bleek oranje achtergrond; papil kaal en opvallend donkerder oranje.

Asci 8-sporig, nogal plomp ellipsoïd, dunwandig. Sporen overwegend spoelvormig, maar soms meer driehoekig, aan beide uiteinden met een of enkele korte, kleurloze draderige aanhangsels, met zowel dwarsepten als overlangse septen (laatstgenoemde niet in de eindcellen); ze lijken wat gekleurd, maar dat komt waarschijnlijk alleen maar door de sterk lichtbrekende celwanden en sporeninhoud.

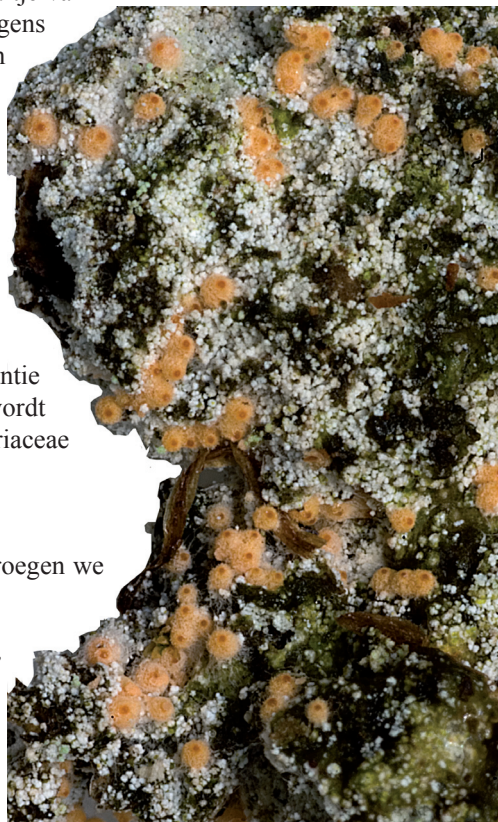
Vooraf de sporen zijn prachtig. Echt een paddenstoel om te bewaren voor die dagen waarop alles tegen zit. Eén blik op deze sporen, en je bent weer helemaal gelukkig.

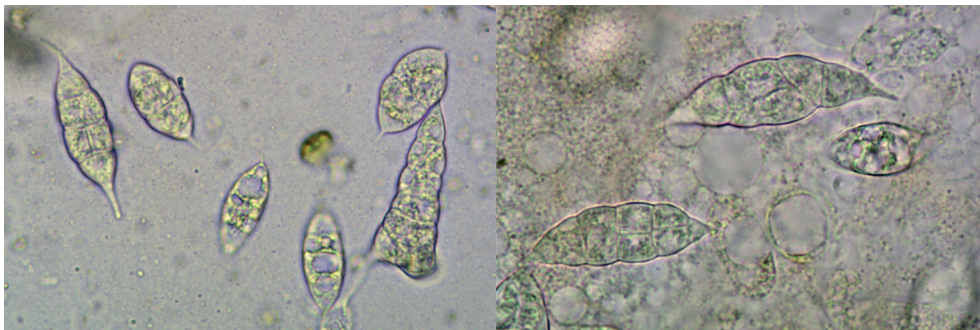
De combinatie van meniezwammig uiterlijk en muurvormig gesepteerde sporen komt niet veel voor. Determinatie bleek dan ook een fluitje van een cent: *Paranectria oropensis*. Het was vervolgens een verrassing te ontdekken dat deze soort niet in de Verspreidingsatlas Paddenstoelen staat. Zou het dan een nieuwe soort voor Nederland zijn? Nee, niet helemaal. Als je “*Paranectria oropensis*” op Google intikt, dan wordt je onverwijld naar de Verspreidingsatlas doorverwezen. Alleen niet naar die voor paddenstoelen, maar naar de korstmossen, waar dit meniezwammetje verdwaald blijkt te zijn. Soorten uit het geslacht *Paranectria* leven parasitair op korstmossen, en daarom ligt het voor de hand dat onze soort in eerste instantie door korstmoskenners gevonden is. Het geslacht wordt volgens de laatste inzichten tot de familie Bionectriaceae gerekend (Rossman et al., 1999).

Niet erg zeldzaam

Eenmaal opmerkzaam geworden op deze soort, vroegen we ons af hoe algemeen hij nu eigenlijk zou zijn.

Figuur 1. *Paranectria oropensis*. Vorige pagina, links: overvloedig met korstmos begroeide stam van Paardenkastanje. Enkele witte vlekjes met *P. oropensis* zijn aangegeven met pijlen. De overige foto's zijn close-ups van de onderste vlek. (Foto's: Nico Dam)

Figuur 2. Sporen van *Paranectria oropensis* (vers materiaal) in water. (Foto's: Nico Dam)

De Verspreidingsatlas meldt 24 stippen over de laatste 30 jaar (en geen enkele van voor 1980), terwijl boomstammen met korstmos erop nu niet direct erg zeldzaam zijn. We hebben daarom een paar dagen van januari 2012 opgeofferd aan “*Paranectria*-jagen”; zie het kaartje hieronder voor het resultaat. De sterretjes staan voor in totaal 41 vondsten.

Dit was met recht plezierjacht: een speurtocht waaraan de jagers veel lol hadden, en die nauwelijks slachtoffers gemaakt heeft. De soort is namelijk in het veld te herkennen, en, hoewel de paddenstoeltjes zelf nauwelijks een kwart millimeter groot zijn, geschikte groeiplaatsen kun je zelfs vanuit de auto wel herkennen. Voor het al wat op leeftijd zijnde deel van de NMV moet het bovendien een verademing zijn te vernemen dat ze vaak aangenaam op ooghoogte groeien. Onze strategie was simpel: rijd een willekeurige route, en let onderweg op bomen met veel korstmos erop. Stap dan uit de auto, en kijk of er ook wittige plekken tussen zitten. Als daar dan oranje spikkeltjes opzitten, dan heb je beet. Deze strategie had vooral succes bij Paardenkastanje (*Aesculus*) en Linde (*Tilia*), minder vaak, met meer vals positieven, bij eik (*Quercus*). Maar de *Paranectria*'s zijn ook al op diverse andere loofboomsoorten gevonden. Bij bijna al onze vondsten betrof het soredieuze korstmossen, soorten met een fijn korrelig oppervlak; op folieuze korstmossen, met blad-achtige structuur, hebben we slechts zelden *Paranectria*'s gevonden. Op naaldbomen trouwens nog helemaal niet.

Op basis van onze beperkte steekproef menen we te kunnen postuleren dat *Paranectria oropensis* in heel Nederland wel algemeen zal zijn. Maar wel erg klein...

Dank aan Stip Helleman, Peter Klok, Anneke van der Putte, Piet Schoenmakers en Inge Somhorst voor hun bijdragen aan het geactualiseerde verspreidingskaartje.

Literatuur

Rossmann, A.Y., Samuels, G.J., Rogerson, C.T. & Lowen, R. 1999. Genera of Bionectriaceae, Hypocreaceae and Nectriaceae (Hypocreales, Ascomycetes). Studies in Mycology, vol. 42.

